

НАРОДНІ СВЯТА І ОБРАДИ

Євген Іванків

У СВІТЛІ ВЕЛИКОДНЯ

(Сучасне осмислення основної суті святкування)*

Про належне розуміння духовних вартостей християнства

Ще не відгомонів спів колядок, а вже наближається Великий Піст, в якому маємо очиститись від наших пороків і гріхів, принести добрі плоди покаяння та гідно приготуватись до зустрічі найбільшого й найрадіснішого свята в цілому літургічному році — Воскресіння Господа нашого Ісуса Христа. До Великого Посту готує нас ще наша Українська Церква чотирма окремими неділями: Неділею Митаря і Фарисея, Блудного Сина, М'ясопусною (про Страшний Суд) і Сиропусною (про рай, утрачений Адамом і віднайдений Христом). Цей святий час — це час покаяння, покути, молитви, добрих діл та доброї великодньої сповіді. Але це ще не все. Сьогодні, в добу морального звиродніння, духовної анархії та різних баламутних філософій, необхідно зглибити суть Христової Євангелії, належно зрозуміти весь діапазон духовних вартостей християнства і у світлі цих правд перевірити власне життя. Якраз у цьому полягає смисл «метаної», тобто внутрішнього оновлення.

У євангельському читанні в неділю про Митаря і Фарисея заторкнута дуже важлива проблема всіх часів: питання праведності і грішності. Фарисей вважався в жидівському народі за великого праведника, він часто ходив до храму, молився, постив, творив діла милостині. Але в Божих очах він не знайшов оправдання; його молитва була самопохвальбою і осудженням інших, своїми добрими вчинками він прославляв не Бога, тільки самого себе. Митар, хоч і великий грішник, щиро покався і удостоївся прощення гріхів. Наука для нас така, що ніяка людина не може вважати себе настільки досконалою, що не потребувала б покаяння і навернення. Така настанова була б рівнозначна фарисейству. У притчі про Блудного Сина Христос знов ставить нам перед очі два типи людей — доброї і злої людини, і знов категорії Христа не відповідають конвенційним переконанням людського загалу. «Добрий» був грішний, блудний син, який покався і повернувся до батьківського дому. «Злий» був його старший брат, який хоч і працював і поважав батька, та не хотів простити своєму братові його провин і докоряв батькові, що він надто величаво хотів святкувати повернення свого марнотратного сина.

* Текст подаємо за виданням: Іванків Євген. Український Християнський Схід. Чикаго, 1992. На цю тему див. також статтю автора в жур. «Народна творчість та етнографія», № 2—3, 1998.

Наш Спаситель звертає тут увагу на незвичайно важливу правду, що саме ходження до церкви, молитва, піст, милостиня — це ще не все, що так звана «порядна» людина не все є добрим християнином. Треба чогось більше, треба любові Бога і ближнього, а тому, що така велика, шляхетна любов не приходить людині легко, тому треба її покірно в Бога випрохати.

Христос жив у часи, коли серед людей переважали погляди, що зовнішні добрі діла є звичайно доказами внутрішньої вартості людини. Божественний Учитель хотів виправити ці погляди, бо мірилом людської вартості не є зовнішня поведінка, удавана побожність, тільки внутрішні чесноти, серед яких найважливішою є покора — свідомість власної грішності і недостойності. Тільки один Бог святий, як співаємо в нашій Літургії, і ніяка людина не спасеться власними силами. Кожний із нас, чи то «праведник» чи «грішник», потребує Божого милосердя і Його благодаті.

На основі тих притч про Митаря і Фарисея і про Блудного Сина можна також дійти до фальшивих висновків, мовляв, що відвідування церкви, піст, матеріальні пожертви, релігійні практики, працьовитість, добрий приклад для інших, зберігання законів — все це непотрібне чи, може, навіть і шкідливе, що це фарисейська поверховність; єдина й найважливіша вимога християнства, на думку декого, — це любов у серці. Ці такі дуже популярні сьогодні погляди є не тільки неправильні, але й дуже небезпечні, бо вони розхитують підвалини організованого християнства, руйнують державне, суспільно-громадське й родинне життя. Релігія зводиться тоді до абстрактних фантазій, до стереотипних, пустих кличів про «любов і мир». Щоденне виконання своїх обов'язків, практичні чесноти, участь у церковних богослужбах, піст, регулярна молитва, патріотизм, вірцеве родинне життя відходять на задній план і стають нерідко предметом глузувань і кпинів. Перекручуючи смисл євангельських притч про розкаяних грішників, речники релігійного радикалізму вважають, що добрим християнином може бути також алкоголік, наркоман, розпусник, ледар. Із Спасителя світу й Воплоченого Бога-Христа часто роблять якогось крайнього реформатора й революціонера, який завзято боровся проти «естеблїшменту». Тому сьогодні більше ніж коли-небудь треба нам пам'ятати незвичайно промовисті слова Христа: «Не думайте, що я прийшов усунути закон чи пророків: я прийшов їх не усунути, а доповнити» (Мат. 5, 17). Христос не прийшов, щоб знищити природний закон, установлений Творцем, щоб усунути традиції, культуру й духовні вартості людства й поодиноких народів, але щоб усе це освятити, ублагороднити й піднести до надприродних вершин.

Сьогодні багато говорять про любов до ближнього, але любов до рідного народу — це, на думку деяких людей, майже злочин, це щось негідне справжнього християнина. Христос залишив нам нову заповідь любові до Бога і ближнього і наказав усіх людей любити, не тільки приятелів, але й своїх ворогів. Але це ніяк не означає, що ця любов до всіх людей забороняє нам любити свій рідний народ. Навпаки! До любові рідного народу ми зобов'язані не тільки загальною заповіддю любові ближнього, але також 4-ою Божою заповіддю і природним законом, що діє в кожній людині. На цьому якраз ґрунтується здоровий християнський патріотизм, потверджений прикладом життя й науки Божественного Спасителя. До жінки ханаанянки сказав Христос: «Я посланий лише до загнаних овець дому Ізраїля» (Мат. 15, 24) і цими словами вказав на необхідність помагати найперше своєму рідному народові. Ця шкала вартостей віддзеркалюється в молитві Слуги Божого Митрополита Андрея за український народ: «Ми..., — каже Митр. Андрей, — любимо всі народи, що їх Ти відкупив своєю святою Кров'ю на хресті, а передусім любимо широчу християнською любов'ю свій український народ...» Св.

Йоан Богослов дає нам незвичайно важливе поучення: «Коли хтось не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить». (І Йо. 4, 20). На підставі тієї логіки маємо право сказати, що, хто каже, що любить чужі народи, з якими не стикається, а не любить свого власного народу, з якого вийшов, той неправду говорить. Цю думку дуже гарно висловив поет В. Сосюра: «Не можна любити народів других, коли ти не любиш Україну».

З другого боку треба також підкреслити, що християнська любов не кінчиться на власному народі, що кожний з нас повинен, по зможі, помагати убогим, хворим, опущеним без огляду на їхню національну, расову й релігійну приналежність. Велика шкода, що високі ідеали вселюдської любові пропагуються в нас часто з дуже низьких мотивів, на те, щоб відвернути нашу увагу від справ рідної Церкви, ослабити наші зма-

гання за самоуправність і український характер рідної Церкви... Отже не диво, що українське католицьке мирянство не тільки не приймає, але й рішуче борює всі ці підступні ідеї універсалістів.

Чуємо також закиди, що точне виконання обрядів і зберігання традицій — це фарисейський формалізм, ритуал, буква закону, що противиться духові християнства. Чи справді воно так? Чи анархія і самоволя у богочитанні, знецінювання прадідівських традицій і некритичне ввведення чужих, часто маловартних релігійних практик, — це ознака доброго християнства? Віра та любов Бога і ближнього займають, без сумніву, найвище місце в ієрархії духовних вартостей християнства, але це ніяк не означає, що маємо легковажити або й руйнувати канонічні, богословські й обрядові особливості Помісної Української Церкви.

Наші Владики, творці Берестейської Унії, поки з'єднали Українську Церкву з Римським Престолом, виразно застерегли для себе і для нас право зберігати непорушними всі церковно-релігійні обряди, традиції і звичаї. Другий Ватиканський Вселенський собор ясно й недвозначно доручає східним католикам «релігійну вірність старовинним східним традиціям» (Декр. про Східні Церкви, арт. 24), а на іншому місці Соборові Отці авторитетно заявляють: «Усі східні християни нехай знають і нехай будуть певні, що вони завжди будуть могли й будуть повинні зберігати свої законні літургічні обряди та свої правила, та що хіба тільки з огляду на їхній власний і органічний поступ треба було б впровадити якісь зміни. Отже, самі східні християни мають це все зберігати з найбільшою вірністю; саме вони самі повинні з дня на день набиратись щораз то ліпшого знання цих справ та щораз то досконалішого користування цим знанням, а якщо вони через обставини часу чи осіб неслухно від них відхилились, нехай намагаються повернутись до прадідівських традицій» (Декр. про Східні Церкви, арт. 6).

З цього бачимо, що обов'язок зберігання своїх обрядів, традицій, власних законів — це не фарисейська казуїстика, маловажні дрібниці, але

"А при хресті стояла його мати..."
(Ів. 19,25)

істотні й дуже важливі речі, яким так багато уваги присвячують артикули Берестейської Унії, постанови Вселенських Соборів і рішення Архиєпископських Синодів. Класичним виявом фарисейства в наші часи є облуда, забріханість, одурювання людей, пусті слова про підтримку змагань УКЦеркви до самоуправності, тоді як діла свідчать про щось протилежне; скриті або явні оклеветування нашого Блаженнішого Патріарха і заклики до національних почувань народу й вихвалювання українських традицій лише в тих випадках, коли треба зібрати гроші. Це те фарисейство, яке треба все й усюди поборювати, бо воно не повинно мати місця в Христовій Церкві.

Хай цих кілька думок будуть для нас дороговказом на початку Великого Посту. Просімо Всевишнього, щоб нас і все людство визволив від духа фарисейської облуди й наповнив наші серця духом справжньої християнської покори, яка не ототожнюється з безхарактерністю, рабством і безпринциповістю, але при Божій допомозі мужньо, рішуче й послідовно стоїть завжди на сторожі Святої Правди, не оглядаючись на особисті користі людини.

Ікона – образ невидимого Бога

«Він є образ невидимого Бога»

(Кол. 1, 15)

В першу неділю Великого Посту наша Східна Церква величаво святкує перемогу правдивої віри над ересю іконоборства, яке осуджено на VII і VIII Вселенських Соборах. Цей день називаємо також Неділею Православ'я і в богослужбах цієї неділі особливу честь віддаємо святим іконам. В багатьох церквах зберігся звичай відбувати перед Божественною Літургією величавий обхід з іконами довкола церкви, під час якого читається Канон св. Теодора Студита, великого оборонця почитання святих ікон.

Початки цього свята сягають далеко в давнину до VIII ст., коли боротьба проти святих ікон потрясала не тільки релігійним, але й політичним та суспільним життям тодішньої візантійської імперії. Тодішній імператор Лев III Ісаврієць не крився зі своїми симпатіями до ісламу. Тому, що в мусульманській і жидівській релігіях зображення Бога у видимій формі вважалось богохульством й ідолопоклонством, імператор наказав повикидати святі ікони з церков, щоб таким чином мостити шлях до нової універсальної релігії, яка б об'єднувала християн, жидів і мусульман.

Лев III почав жорстоко переслідувати усіх тих, що противилися його розпорядженням і далі почитали святі ікони. Ці знущання набрали великих розмірів у час панування його наступника і сина Константина V. Переслідування припинились щойно за цариці Ірини. Тоді відбувся також VII Вселенський Собор 787 р. в Нікеї, на якому було подолано іконоборство. Але ця ересь мала багато прихильників, і 27 років після Собору починається нова хвиля переслідувань за пошанування святих ікон. Тоді було вбито багато людей і знищено багато цінних мистецьких творів. Щойно цариця Теодора припинила раз назавжди ці дикі переслідування. 19 лютого 842 р., в першу Неділю Посту, при великому зібранні народу урочисто внесено святі ікони до Божих церков. VIII Вселенський Собор 869 р. в Царгороді завдав остаточного удару ересі іконоборства.

Хтось, без сумніву, питає, чому витрачено стільки енергії та пролито стільки людської крові за таку, здавалось би, маловажну справу як почитання ікон?

Коли, однак, глибше вдумамось в суть цієї контрверсії, то переконаємось, що тут не йшлося тільки про обрядові практики, але про основні догматичні питання. Іконоборство — це не тільки обрядова анархія, але велика христологічна ересь, така як аріянізм, несторіянізм та інші. Славний догматист Східної Церкви св. Іван Дамаскин, як теж

св. Теодор Студит, заявляють однодушно, що Воплочення Божого Сина є основою іконографії та почитання святих ікон. Ікони є наочним виявом нашої віри, бо «Слово сталося тілом і перебувало між нами... і ми бачили славу Його» (Йоан 1, 14). Св. апостол Павло каже про Христа, що «Він є образ невидимого Бога, первороджений усього сотворіння» (Кол. 1, 15).

Усунення святих ікон з церков, заборона їхнього почитання, — все це було б рівнозначним запереченню правди про Воплочення Ісуса Христа, а також і про наше спасіння. Тому свята ікона в Східній Церкві це не якийсь звичайний предмет до набожності, але таїнство нашої віри. Суть цього таїнства дуже гарно оспівує кондак неділі:

«Неописане Слово Отця через Тебе, Богородице, описалось у Воплоченні, наново з'єднало образ упавшої людини з божеською красою і запровадило її назад у первісний стан. А ми, визнаючи спасіння, ділом і словом усе це виявляємо».

З огляду на цей догматично-христологічний характер східні святі ікони мають особливий стиль, який відрізняє їх від західних святих образів. Христос є Богочоловік, тому й іконописець намагається видимими засобами підкреслити невидимий Божий елемент у людському тілі. Цим пояснюється цей надприродний, потойбічний вигляд східної ікони. Тут не підкреслюється індивідуальних рис святого, ані анатомічних подробиць, не виявляється різниця віку, статі чи стану. Іконописець дивиться на людину надприродними очима, бачить у ній перш за все образ і подобу Божу. А що Христос є найдосконалішим Божим образом, тому й усі особи, зображені на іконах, є хриstopодібні.

Східна Церква не вживає статуй. Тривимірні предмети є надто земні, матеріальні, тілесні, щоб могли гідно представляти надприродну дійсність. Також зображення Господнього Хреста є в формі ікони з намальованою чи вирізьбленою подобою Спасителя. Типово західною формою хреста є Розп'яття з фігурою Христового тіла на ньому. Через латинські впливи цей вид хреста стрічаємо також і в наших церквах.

Святі ікони криють у собі дуже глибокі богословські думки. Вони говорять нам про сотворіння людини на образ і подобу Божу, про спотворення цього Божого образу гріхом та про прихід Ісуса Христа, який у своєму Воплоченні цей образ обновив, а у своєму Воскресінні підняв його до небесних висот, наповнюючи його Святим Духом. Не тільки людина, але й цілий Всесвіт бере участь у цьому прославленні. Тому й на Божественній Літургії співаємо: «Повне небо і земля слави Твоєї».

З цих саме причин вже на початку Великого Посту ставить нам Церква перед очі ікону Спасителя, як наочний ідеал святості. Через покаєння, молитву, піст, добрі діла, кожний з нас має очистити свій власний Божий образ від гріхів, щоб під час Великодня в усіх нас заясніла подoba Воскреслого Христа.

Великодня благовість Воскресіння

Великдень — це найголовніше, найвеличніше й найрадісніше свято в цілому нашому церковному році, це «празник над празниками і торжество над торжествами», як співаємо на Воскресній Утрені. Всі інші наші свята — це немов діти Великодня, відблиски його слави, а кожна неділя в нашій Східній Церкві — це неначе другий Великдень, як про це свідчать недільні гімни-стихири на Вечірні та Утрені і тропарі та кондаки на Божественній Літургії. Також і час Великого Посту, час покаяння й умиртвлювання, стоїть під знаком Великодня. Тому не тільки в неділі Великого Посту, але навіть у Велику П'ятницю наші богослужби голосять великодню благовість: «Вибав усіх нас від смертних оков своїм воскресінням, що ним ми просвітилися, Чоловіколюбче Господи» (стихира 4-го гласу); «Ти прийшов, щоб дарувати нам життя, а не смерть, Чоловіколюбче, слава Тобі» (стихира на стиховнах, 8-ий глас). Як знаємо, завершенням Божого Об'явлення є Благовість Нового Завіту — Свята Євангелія, наука самого Бога, Господа нашого Ісуса Христа. А кульмінаційною точкою Христової Євангелії є якраз подія Воскресіння нашого Спасителя, що є джерелом і запорукою нашого спасіння. Тому і св. ап. Павло каже: «коли ж бо Христос не воскрес, тоді віра ваша даремна» (1 Кор. 15, 17).

Тут хочемо відмітити ще один особливий аспект великодніх святкувань — їхнє пов'язання з весняною порою. Як Різдво і Богоявлення є зимовими святами, а Богородичні празники припадають восени, то Великдень — свято весни. Цей весняний характер Христового Воскресіння — це не щось зовнішнє, випадкове, але внутрішньо-істотне, тому й Отці Першого Вселенського Собору в Нікеї 325 р. постановили, що Пасху треба святкувати в першу неділю по весняній повні, і це соборове рішення зберігається по сьогоднішній день. Великодній час — це час весни, коли ціла природа будиться з зимового сну та неначе воскресає до нового життя. Великдень — це надприродна весна. Але зараз же мусимо підкреслити основну різницю між природним і надприродним літургічним роком. Весна в природі скоро проминає, а надприродна великодня весна в літургічному житті нашої Східної Церкви ніколи не кінчається, наша Церква прославляє Христове Воскресіння цілий Божий рік. І хоч творці нашого літургічного року дуже старалися зберегти хронологічне чергування святкових подій з життя Ісуса Христа, Пресв. Богородиці і Святих, то мусили зробити виняток для «празника над празниками», бо безмежна велич Великодня не вміщається у вузькі рамки часу. Та воскресна настанова — це надбання Східної Церкви, яку західні богослови й називають «Церквою Воскресіння». Латинська Церква звеличує Христове Воскресіння тільки під час Великодня і не має окремої воскресної служби на інші неділі року.

Практичний висновок з цього дуже ясний для всіх нас. Як у літургічному році Церкви, так і в нашому особистому, родинному, національному і громадсько-церковному житті Великдень повинен бути незаходимим сонцем віри, надії, любові, джерелом сили, запорукою нашої остаточної перемоги. У світлі Великодня всі наші допущення, терпіння і життєві хрести набувають іншого, воскресного значення, стають засобом нашого оновлення і спасіння. Великдень — це справжня суть християнства.

Повнота Великодньої благовісті дуже потрібна сьогодні для сучасного людства, що потопає в темряві секуляризму, новопоганства та інших духовних криз. Модерна людина не захоплюється вже більше тим, що добре, гарне, святе, шляхетне, величне, але милується всім, що зле, погане, грішне, низьке, кволе. Модерна людина, що перебуває в безодні морального й духовного упадку, не старається при Божій допомозі піднятися до нового життя, але ще силкується стягнути Бога до свого рівня і проголошує нову псевдодоктрину, що «Бог помер». З тим явищем стрічаємось майже в усіх

ділянках нашого життя. Напр., модерний фільм про Ісуса Христа «Jesus Christ Superstar» заперечує Божество Ісуса Христа, замовчує Його Воскресіння, смертю закінчує Його земне існування. Зате інший сенсаційний фільм «Exorcist» надмірно перебільшує силу диявола. На наших рідних землях сили зла, здавалось би, вже цілковито тріумфують над Божою і людською справедливістю, а борці за правду караються по тюрмах, таборах невольничої праці і психіатричних лікарнях.

Воскресіння Христове є відповіддю і ліком на всі наші терпіння, сумніви і кризи. Бог не помер, але воскрес і смертю смерть подолав, як нам постійно нагадує наша Свята Церква. В кондаку Пасхи співаємо: «Хоч і в гріб зійшов Ти, Безсмертний, та адову зруйнував Ти силу, і воскрес еси як переможець, Христе Боже, жінкам-мироносицям звістивши: Радуйтеся, і Твоїм апостолам мир даруєш, падшим подаєш воскресіння». Христос — це Безсмертний Бог і переможець. Переможець над смертю і дияволом. Він також Чоловіколюбець, що любить нас безмежною і всемогутньою Божою любов'ю. І хоч життєві бурі не раз загрожують нам, і ми, як колись перелякані апостоли, кличемо: «Господи, рятуй нас, бо загигаємо», то Христос і сьогодні успокоює нас словами: «Чого боїтеся, маловіри?...», «Будьте бадьорі, Я перемиг світ!». Зло тріумфує тільки до якогось часу, а перемога добра і радість воскресіння триває вічно. Тому з сильною вірою в наше краще майбутнє співаймо пісню воскресного канону: «Воскресіння день, просвітімся, люди: Пасха, Господня Пасха, від смерті бо до життя і від землі до небес Христос Бог нас перевів, побідну пісню співаємо».

"А як благословив їх, віддалився від них і почав возноситись на небо."
(Лк. 24,51)

Великодня дійсність

«Смерті празнуємо умертвіння, аду зруйнування, іншого життя вічного начало і, радіючи, оспівуємо виновного, єдиного благословенного отців Бога і препрославленого». Такими словами, повними оптимізму й ентузіазму, оспівуємо в Каноні Пасхи велич нового буття, що є твором Христового Воскресіння. Це не є тільки гарні слова воскресної пісні, це не є якісь пусті фрази, не вияви поетичної пересади, але справжня дійсність, якої ми стали учасниками через Христове Воскресіння.

Хрест і Воскресіння

Нам важко повірити в цю нову великодню дійсність, бо у світі, здається, нічого не змінилося, бо далі є фізичне і моральне зло, є повені, землетруси, є тілесні і душевні терпіння, катастрофи, війни, революції, злочини, недуги та смерть. Одним словом, у світі є хрест, а нам важко погодити хрест із Великоднем, ми б хотіли мати Великдень без хреста, та це немож-

лива річ, бо без Христових терпінь і Його спасительної смерті не було б і Його славного Воскресіння. Хрест і Воскресіння нерозривно злучені з собою, тому і священник благословить нас на Великдень святим хрестом та вітає словами: «Христос воскрес!». Христос не усунув зі світу хреста, не усунув терпінь і смерті, але переобразив їх, перемінив докорінно їхню істоту: вони вже не є ознаками Божого прокляття, але засобами нашого освячення і спасіння, прелюдією воскресіння.

Св. ап. Павло кликав тріумфально: «Де твоя, смерте, перемога? Де твоє, смерте, жало?» (1 Кор. 15, 55). Ця віра у воскресіння і перемогу життя над смертю була така жива в перших віках християнства, що мученики з піснею на устах ішли на тортури і смерть. Тому і нам, християнам ХХ століття, варто було б навчитися від давніх визнаців Христа тієї глибокої віри, надії і любові. Життєві терпіння треба нам переносити не з нетерпеливістю і наріканням, не з безнадією чи меланхолійною резигнацією, також не з завзяттям і мужньо затисненими устами, але в мирі, любові і радості. Бо, як каже св. ап. Павло: «Боже Царство... — це праведність, мир і радість у Святому Дусі» (Рим. 14. 17).

Божя всемогутня любов

У наших воскресних богослужбах є часто мова про зруйнування аду (пекла), і ця подія є також темою іконографії. На правій стороні нашого собору є ікона «Зшестя в ад», на якій зображений Христос, що топче пекельні ворота і визволяє з адських челюстей Адама і Єву та інших старозавітніх праведників. Хтось може зробити закид, що тут є перебільшення чи, може, навіть відхилення від об'явленої правди віри, бо ж пекло далі існує, Страшний Суд відбудеться наприкінці світу, небезпека вічного прокляття постійно загрожує кожному з нас.

Правдою є, що Бог хоче, щоб ми були працьовитими, відповідальними християнами, що помножують дані їм таланти та здають звіт перед Богом із свого життя. Маємо бути справжніми Христовими лицарями, які через життєві труднощі й небезпеки прямують вузькою дорогою Божих заповідей до Царства Небесного. До всіх нас стосуються слова св. ап. Павла: «Працюйте над спасінням вашим в острасі й терпеливості» (Фил. 2, 12). Але правдою є також, що ми є Божими дітьми та що Бог, згідно зі словами молитви св. Василія Великого з Полунощниці, є «благий, довготерпеливий і многомилостивий, що праведників любить і грішників милує та всіх зове до спасіння». Ніхто з нас не спасеться самими тільки добрими ділами, але потребує Божої помочі, Його святої благодаті.

Нам важко доводиться включити образ Страшного Суду в цілість Христової благовісті, тобто доброї, радісної новини, бо забуваємо, що мірилом Божого Суду буде в першій мірі любов. Бог судитиме інших людей за їхнє виконання діл милосердя і любові для нас, а нас судитиме за вияв нашої любові до інших людей. Важко припустити, що сам Христос не буде тут кермуватися любов'ю, тільки суворою справедливістю, бо, згідно зі Святим Письмом, «Бог є Любов» (1 Йоана 4, 16). І хоч як парадоксально це може виглядати, любов є властиво головною тематикою Страшного Суду. Ми втратили цю перспективу під впливом Заходу, який підходить до цих есхатологічних справ більш ригористично і песимістично. Схід, натомість, усвідомлюючи людську неміч і грішність, уповає більше на Боже милосердя та вірить, що «те, що неможливе в людей, можливе в Бога» (Лука 18, 27). Тому ніякі побоювання не притемнюють великодньої радості східного християнина, який з довір'ям Божої дитини слухає слів св. Івана Золотоустого під час Воскресної Утрени: «Нехай ніхто

не сумує з приводу гріхів, бо з гробу засяло прощення. Нехай ніхто не боїться смерті, бо смерть Спасителя визволила нас... Христос воскрес і провалилися демони. Христос воскрес і радуються ангели. Христос воскрес і життя царює...».

Цікаво відзначити, що тепер і західні богослови приймають в деякій мірі цей оптимістичний погляд Східної Церкви, як, наприклад, один із найбільших католицьких богословів ХХ ст. — Карл Ранер.

В чині Проскомидії Божественної Літургії священник укладає частиці на дискосі для евхаристійного жертвоприношення, і між ними центральне місце займає т. зв. «Агнець», що символізує Ісуса Христа. На цьому «Агнці» є витиснені грецькі букви ІС ХС НІ КА, які означають «Ісус Христос перемагає». Цей напис є також на наших кивотах. Ці слова набирають повного значення особливо у великодньому часі. Так! Воскреслий Христос перемагає все і всюди, і ми воскресемо і перемагаємо разом із Ним.

Велич людини

У світлі Христового Воскресіння починаємо іншими очима дивитися на себе й інших людей. У кожній людині бачимо Божу дитину, створену на образ і подобу Божу. Коли людина тратить віру в Бога, тоді тратить також віру у свою власну гідність, у свої власні сили. Сумерк релігії є також сумерком гуманізму. Французький письменник Анатоль Франс сказав, що людина є найнещасливішим сотворінням на світі. Речник модерних екзистенціалістів, німецький філософ Мартін Гайдеггер назвав людину «*Sein zum Tode*» (буттям на смерть). Дарвіністи вважають людину продуктом еволюції, далеким нащадком мавп'ячого роду. Навіть західні схоластики, спираючись на аристотелівську філософію, окреслюють істоту людини як «*animal rationale*» (розумна тварина).

У західному світі поширений погляд, що Східна Церква, яка постійно підкреслює примат Бога, применшує рівночасно значення людини. Правдою є, що східне християнство часто наголошує грішність і неміч людини, але не залишає її в цьому стані приниження, тільки вказує їй на Бога, як на джерело сили і цілковитого відродження. Кожна людина, що уповає на Бога, має право повторити за св. ап. Павлом: «Коли Бог за нас, то хто проти нас?» (Рим. 8, 31). Визначний Отець Східної Церкви св. Григорій Ніський пише: «Подумай, людино, про свою царську гідність.. ані небо, ані місяць, ані сонце, ані ніяке інше створіння не зроблено на подобу Божу... Ніщо, що існує, не посідає твоєї величі». Св. Йоан Золотоустий написав такі, на перший погляд, дивні слова: «Що мене обходить небо, коли я сам став небом?» Св. Атанасій Великий відважно проголошує важливу правду про обожествлення людини в Ісусі Христі: «Бог став людиною, щоб людина могла стати Богом».

Наші великодні богослужби ставлять нам перед очі величний образ нового пасхального людського роду: «Воскресіння день, просвітімся, люди: Пасха, Господня Пасха, від смерті бо до життя, і від землі до небес Христос Бог нас перевів, побідну пісню співаємо».

Надія на майбутнє

Справжній християнин повинен щодня дякувати Господові за дорогоцінний дар і привілей життя, дочасного і вічного. Кожний наш день — «Це день, що його створив Господь, возрадуємося і возвеселімося в нім» (Пс. 118, 24). Бог створив нас не на те, щоб мучити нас на цьому світі і на другому, але щоб поділитись з нами своїм життям, своєю славою і вічною

щасливістю. Також і ми, українці, з новими надіями можемо дивитися на майбутнє нашої Церкви і нашого народу...

Число борців за наші релігійні і національні права не зменшується, але збільшується. Ці безстрашні герої здвигують нерукотворні собори людських душ, а на їхньому твердому життєвому шляху провідною зіркою просвічує їм ідеал святої, небесної України.

Також і у вільному світі наша ситуація дуже поправилася. Сучасний Вселенський Архиєрей, Папа Іван Павло II, дуже прихильно ставиться до особи нашого Блаженнішого Патріарха. Вже той факт свідчить, що Святішому Отцеві лежить на серці доля нашої Церкви та що Главою нашої Церкви вважає він нашого Блаженнішого Патріарха.

Але найбільшою причиною і найголовнішим джерелом нашої радості є наш Воскреслий і Прославлений Спаситель. Тому веселімся з цілою вселенною, співаючи наш традиційний великодній гімн, яким наші предки протягом цілого тисячоліття прославляли Воскреслого Христа:

«Небеса ото достойно нехай веселяться, земля ж нехай радується, нехай празнує і світ видимий увесь і невидимий, бо Христос востав, радість вічна».

Чікаго, США

КИЇВСЬКА ВЕСНА

Вибухають бруньки пірамідних каштанів,
І трава прориває торішній асфальт.
Приголомшений подвигом, огир Богданів
Чує з темних церков наростаючий альт.

Дивне диво століть! До Святої Софії
Урочистої дії клекоче луна.
Добудовно-земна, переповнена мрії,
У блакитній надії дзвенить вишина.

Де поділась рабів неприхована втеча?
Звідки взявся цей двигіт Подолу й Гори?
Прастарого Дніпра течія молодеча
Наливає напруги. Підходь і бери!

І готуйсь поєднати визвольні протони
Давніх предків, батьків і посвятних синів.
Катедральні басы та альти й баритони
Монолітно гудуть на прославу борців.

Яр Славутич

ЗА СИНІМ МОРЕМ

Дрібнички, мною вивезені з Києва:
Зім'ятий гаманець, іржавий ніж,
Та інше те, ціна якому – гріш,
А ось тепер чуття до них я виявив.

Стають вони мені чим далі дорожшими.
Я покладу їх на своїм столі,
І чую запах рідної землі,
І серце хоч на мить повеселішає.

І наче я прохожу по Євбазові,
Чи на Поділ в людським струмку пливу,
Чи повз Богдана, що рукою вказує,
Тримаючи славетну булаву.

Вінок несучи нев'янучий Тарасові:
Горить на монументі ніжний цвіт,
Як на вустах здригаючих привіт,
Не здаючись ані порі, ні часові....

...Однаково. На пішохіднім камені
Мій слід іще й тепер не прохолов,
І до вітчизни троїться любов,
А чужина стає ще більш гірка мені.

Сміється Київ білими каштанами,
Пливе Дніпро, як пісня голуба,
І тільки дні – усе з новими ранами,
І тільки у людей усе журба.

Та все ж хижак очей тобі не виклює,
Мій Києве, наш гордий Прометей!
Я бачу, як на цих моїх реліквіях
Твоя усмішка вірою цвіте.

Михайло Ситник